

بیروت، دار المعرفه، ۱۴۰۶ق؛ المزار الكبير: محمد بن المشهدی (م. ۶۱۰ق.)، به کوشش القیومی، تهران، نشر اسلامی، ۱۴۱۹ق؛ المغازی: الواقدی (م. ۲۰۷ق.)، به کوشش مارسدن جونس، بیروت، اعلمی، ۱۴۰۹ق؛ من لا یحضره الفقیه: الصدوق (م. ۳۸۱ق.)، به کوشش علی اکبر غفاری، قم، نشر اسلامی؛ موسوعة مرآة الحرمین الشریفین: ایوب صبری پاشا (م. ۱۲۹۰ق.)، محمد حرب، قاهره، دار الأفاق العربیه، ۱۴۲۴ق؛ موسوعة مكة المكرمة والمدینة المنوره: احمد زکی یمانی، مصر، مؤسسة الفرقان، ۱۴۲۸ق؛ النهایه: الطوسی (م. ۴۶۰ق.)، بیروت، دار الکتب العربی، ۱۴۰۰ق؛ وفاء الوفاء: السمهودی (م. ۹۱۱ق.)، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۲۰۰۶م.

سید محمود سامانی

استوانه تهجد: نمازگاه نافله‌های شبانه

پیامبر در مسجدالنبی

این ستون پشت خانه حضرت فاطمه زهرا علیها السلام و در سمت شمالی آن قرار داشت. اکنون در آنجا محرابی کوچک است^۱ که چون کسی روبه‌روی آن می‌ایستد، ستون در سمت چپ او، روبه‌روی باب جبرئیل علیه السلام که پیشتر باب عثمان خوانده می‌شد، قرار می‌گیرد.^۲ این ستون کنار مکان اصلی باب

۱. المعالم الاثیره، ص ۴۲.

۲. الدرۃ الثمینة، ص ۲۵۷؛ موسوعة مكة المكرمة، ج ۲، ص ۴۲۰.

جبرئیل پیش از توسعه مسجدالنبی بود که اکنون کمی عقب‌تر از مکان نخست قرار دارد.^۳ در این روزگار، درون ضریح پیامبر جای گرفته و بر سنگ مرمری که آنجا نهاده‌اند، نوشته‌اند: «هذا متعهد النبى: این‌جا مکانی است که پیامبر نافله شب می‌گزارد».

خوانده شدن آن به این نام از آن رو است که چون مسجد از نمازگزاران خالی می‌شد، پیامبر صلی الله علیه و آله کنار این ستون که پس از در خانه امیر مؤمنان علی علیه السلام قرار داشت، حصیری می‌گسترده و روی آن به تهجد و نماز می‌ایستاد.^۴ علی علیه السلام نیز نماز شب را همین‌جا می‌خواند.^۵ (تصویر شماره ۸)

در پی تقلید برخی مسلمانان از رسول خدا، ایشان حصیر را جمع کرد و در پاسخ کسانی که علت این کار را پرسیدند، فرمود: ترسیدم نماز شب بر شما واجب شود و شما توان آن را نداشته باشید.^۶ ابن نجار و مطری از این محل به «مصلی النبی صلی الله علیه و آله باللیل: نمازگاه شبانه پیامبر صلی الله علیه و آله» یاد کرده‌اند. در سده‌های بعد، در آن مکان محرابی ساخته شد.^۷ به فرمان عبدالمجید* از حکمرانان عثمانی*

۳. تاریخ و آثار اسلامی، ص ۱۹۵.

۴. المعالم الاثیره، ص ۴۳.

۵. نک: الدرۃ الثمینة، ص ۱۲۵؛ موسوعة مكة المكرمة، ج ۲،

ص ۴۲۰.

۶. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۸۷.

۷. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۸۹؛ المعالم الاثیره، ص ۴۳.

به آن مستحب دانسته شده است.^۳ ابن زباله (م. ۱۹۹ق.) از این ستون یاد نکرده است.^۴

◀ منابع

تاریخ و آثار اسلامی مکه مکرمه و مدینه منوره: اصغر قائدان، مشعر، ۱۳۸۶ش؛ تعمیر و توسعه مسجد شریف نبوی: ناجی محمد حسن، ترجمه: آیتی، مشعر، ۱۳۸۷ش؛ الدرّة الثمینیة فی اخبار المدینة: محمد بن محمود النجار (م. ۶۴۳ق.)، به کوشش صلاح الدین، مرکز بحوث و دراسات المدینة، ۱۴۲۷ق؛ الغدیر: الامینی (م. ۱۳۹۰ق.)، بیروت، دار الکتب العربی، ۱۳۸۷ق؛ المعالم الاثیریة: محمد محمد حسن شراب، بیروت، دار الکتب العربی، ۱۳۸۷ق؛ موسوعة مکه المکرمة و المدینة المنوره: احمد زکی یمانی، مصر، مؤسسة الفرقان، ۱۴۲۸ق؛ وفاء الوفاء: السمهودی (م. ۹۱۱ق.)، به کوشش السامرائی، مؤسسة الفرقان، ۱۴۲۴ق.

سید محمود سامانی

استوانه حنّانه: ستونی در

مسجد النبی ﷺ که از جدایی پیامبر ناله

سرداد

حنّانه از حنّ به معنای صدای طرب‌انگیز یا غمگینانه است.^۵ این ستون از ستون‌های روضه

(م. ۱۲۷۰ق.) هنگام مرمت و تعمیر بنای مسجد نبوی، محراب قدیمی تهجد را تعمیر و ناسازی کردند و بر روی آن با خطی زیبا این آیه را نوشتند: «وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا»؛ پاره‌ای از شب را به نماز بیدار باش که برای تو افزون بر نمازهای واجب است. باشد که خداوند تو را به مقام پسندیده (شفاعت) مبعوث گرداند.» (اسراء/۱۷، ۷۹)

سمهودی در باب فضیلت نماز نزد این ستون، روایت‌هایی آورده است؛ از جمله آن که محمد بن حنفیه، فرزند امام علی عليه السلام به سعید بن عبدالله بن فضیل که در آن‌جا نماز می‌گزارد، گفت: این جا مصلاهی رسول خدا هنگام به جای آوردن نافله شب بوده است؛ از این رو، پیوسته آن‌جا باش.^۱

مسلمانان در گذر تاریخ برای نماز گزاردن در کنار این ستون بسیار اشتیاق داشتند و اکنون نیز پشت محراب تهجد* گرد می‌آیند. این محراب اکنون نیز موجود است؛ ولی در برابرش مانعی گذاشته‌اند تا مردم آن را نبینند^۲ و مدت‌ها است که زائران بدان دسترسی ندارند و مردم از نماز گزاردن در کنار آن محروم شده‌اند. این در حالی است که تبرک

۱. الدرّة الثمینیة، ص ۲۵۷؛ تعمیر و توسعه مسجد شریف نبوی، ص ۷۶.

۲. المعالم الاثیریة، ص ۴۳.

۳. الغدیر، ج ۵، ص ۱۲۴.

۴. موسوعة مکه المکرمة، ج ۲، ص ۴۲۲.

۵. معجم مقاییس اللغة، ج ۲، ص ۲۴، «حن».